

9. Постанова Верховного Суду від 06.12.2021 у справі № 756/4855/17 (провадження № 51-7121км18). URL: <https://cutt.ly/i8o5NKb> (дата відвідув. 24.02.2023).

10. Постанова Верховного Суду від 21.12.2022 у справі № 759/5737/17 (провадження № 51-2899км20). URL: <https://cutt.ly/L8o5M0m> (дата відвідув. 24.02.2023).

11. Загинеї З. А. Надання допомоги у проведенні підривної діяльності проти України як спосіб державної зради. Науковий вісник Національної академії прокуратури України. 2016. № 3. С. 86–101. URL: <https://cutt.ly/A8obzDi> (дата відвідув. 24.02.2023).

Мирко Гліб,

аспірант відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою
Інституту держави і права імені
В.М. Корецького НАН України

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ФІНАНСОВЕ ШАХРАЙСТВО

В умовах воєнного стану протидія шахрайству в фінансовій сфері є пріоритетним завданням для України, а особливо, під час відновлення конкурентоспроможної економіки після війни за рахунок підвищення іноземної інвестиційної активності, що потребує захисту з боку держави, насамперед кримінально-правовими заходами.

Норми кримінального законодавства України не містять поняття «фінансове шахрайство», проте з його змісту випливає, що це поняття безпосередньо пов'язане із кримінальними правопорушеннями у сфері кредитно-фінансової системи.

У диспозиції ст. 190 Кримінального кодексу України (далі – КК) закріплено кримінально-правове поняття «шахрайство» у загальному вигляді та визначається як заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Законодавцем визначено місце цієї статті у розділі VI «Кримінальні правопорушення проти власності» КК.

Предметом шахрайських дій у сфері кредитно-фінансової системи, як правило, є фінансові ресурси (грошові кошти), що становлять основну частину майна відповідної установи. За надання завідомо неправдивої інформації кредиторам, якими є банки, фінансові установи або кредитні спілки, для одержання кредитів чи інших видів позик, за умови відсутності ознак складу кримінального

правопорушення проти власності, передбачена відповідальність у відповідності до ст. 222 «Шахрайство з фінансовими ресурсами» КК.

У диспозиції ч. 1 ст. 222 КК законодавцем роз'яснено термін «шахрайство з фінансовими ресурсами» як отримання кредитних коштів, що надаються банком, шляхом внесення завідомо недостовірної інформації у відповідних документах. Проте у науковому середовищі частіше вживається поняття «фінансове шахрайство».

Зокрема, Г. М. Чернишов розуміє фінансове шахрайство як кримінологічне явище, що являє собою злочинну діяльність та виражається у системі кримінально-караних та легальних дій, які вчиняються шляхом обману або зловживання довірою в процесі формування, розподілу та використання грошових фондів з метою здобуття матеріальної вигоди [1, с. 233]. Схожу думку з цього приводу має С. С. Чернявський, який вважає, що фінансове шахрайство – це комплекс взаємопов'язаних, спільних за криміналістичними ознаками технологій корисливих посягань на фінансові ресурси держави, суб'єктів господарювання та громадян, учинених шляхом обману й зловживання службовим становищем [2, с. 56].

Співставляючи наведені вище поняття, видається, що незалежно від виду шахрайства щодо грошових коштів, терміном, який більш повно й точно охоплював би зміст незаконних дій із грошовими коштами фінансової установи незалежно від її організаційної структури або їх клієнтів, є саме «фінансове шахрайство».

Поряд із поняттям «фінансове шахрайство», С. С. Родченко та З. Б. Живко використовують термін «банківське шахрайство» та розуміють його як сукупність злочинних дій та маніпуляцій з метою заволодіння коштами комерційного банку або його клієнтів [3, с. 104].

Зі змісту понять «шахрайство з фінансовими ресурсами», «фінансове шахрайство» та «банківське шахрайство» випливає, що ці поняття, на наш погляд, є похідними від закріпленого у диспозиції ч. 1 ст. 190 КК терміну «шахрайство», оскільки діяння, які ними охоплюються, по суті є однаковими та спрямованні на заволодіння грошовими коштами, тобто чужим майном, що в кримінально-правовій науці визначається як об'єкт кримінального правопорушення проти власності.

У зв'язку з цим постає питання, наскільки ефективна ст. 222 КК у протидії фінансовому шахрайству відповідних установ. На нашу думку, конструкція цієї статті КК є невдалою, оскільки не захищає в повній мірі грошові кошти фінансової або кредитної установи та під кримінально-правову охорону підпадають лише кредитні кошти, що становлять частину його майна.

У спеціальній літературі зазначається, що найбільш істотне значення як для правотворчої, так і для правозастосовної діяльності має безпосередній об'єкт злочину, під яким є ті конкретні суспільні відносини, що поставлені законодавцем під охорону певної статті Особливої частини КК та яким заподіюється шкода злочином, що підпадає під ознаки конкретного складу злочину [4, с. 111].

Однією із ознак об'єкта кримінального правопорушення є його предмет, встановлення якого сприяє виявленню дійсної спрямованості конкретного правопорушення.

Науковці відмічають, що об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 222 КК є суспільні відносини у сфері надання фінансових ресурсів і податкових пільг. Предметом цього правопорушення виступає неправдива інформація, що надається вказаним у зазначеній статті адресатам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків. Надання неправдивої інформації спрямоване на введення вказаних адресатів в оману для незаконного одержання в такий спосіб субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків [5, с. 662].

У контексті викладеного отримання позичальниками кредитних коштів фінансових установ або кредитних спілок, яке є майном цих суб'єктів господарювання, шляхом подання неправдивих відомостей щодо позичальників, поручителів або заставного майна з метою подальшого їх заволодіння у такий спосіб, у супереччя до договірним зобов'язанням, містять саме ознаки шахрайства, що кваліфікується за ст. 190 КК. Тому зазначена вище позиція щодо об'єкта та предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 222 КК, на нашу думку, є неправильною з огляду на наступне.

Вчені-юристи зазначають, що предметом шахрайства є не тільки майно, а й право на майно. Об'єктивна сторона полягає у заволодінні чужим майном або придбанні права на майно шляхом обману або зловживання довірою. Обман – повідомлення неправдивих відомостей (дія) або замовчування відомостей, які мають бути повідомлені (бездіяльність), з метою заволодіння чужим майном або придбання права на майно. Він може виявлятися в усній, письмовій формі, у використанні підроблених документів тощо [1, с. 557].

Отже, шляхом подання завідомо неправдивої інформації фінансовій установі або кредитній спілці у виді документів, які є завідомо підробленими, та не маючи не меті повернути отримані фінансові ресурси (кредитні кошти), недобросовісний позичальник посягає на суспільні відносини, які регулюють право власності. Тобто, у даному випадку безпосередні об'єкти кримінального правопорушення,

передбаченого ст. 190 КК та ст. 222 КК, збігаються та є суспільними відносинами власності. А спосіб вчинення – подання підроблених документів, по суті виступає обманом. При цьому не має значення, яким чином створений підроблений документ, а саме шляхом зміни його форми (матеріальна підробка) або внесення неправдивих відомостей до справжнього документа (інтелектуальна підробка).

Наведені обставини дають підстави стверджувати, що незалежно способу чи виду фінансового шахрайства банку, фінансовій установі або кредитній спілці заподіюється однакова матеріальна шкода, тобто ці установи є потерпілими від вчинення відносно них кримінального правопорушення.

З урахуванням того, що кредитно-фінансова система України має у своєму складі банківські чи фінансові установи із державним капіталом, то фінансове шахрайство заподіює шкоду державним інтересам, що виражається у підриві економічного потенціалу України. Тому кримінально-правова охорона фінансових ресурсів цих установ має забезпечити їх надійний захист від протиправних дій.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми може бути посилене покарання на вчинення фінансового шахрайства незалежно від його виду. Задля досягнення цієї мети варто запропонувати законодавцю внести відповідні зміни до КК, а саме із диспозиції ч. 1 ст. 222 КК виключити серед адресатів надання завідомо неправдивої інформації фінансові установи та кредитні організації з метою одержання кредитів (фінансових ресурсів), а відповідні діяння кваліфікувати за нормами ст. 190 КК, оскільки об'єктивні сторони шахрайства та фінансового шахрайства в цілому збігаються, а відповідні поняття співвідносяться як загальне та часткове.

Список використаних джерел

1. Чернишов Г. М. До питання про визначення фінансового шахрайства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Вип. 26. 2014. С. 230-234.

2. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: монографія. К.: Хай-ТекПрес, 2010. 624 с.

3. Родченко С. С., Живко З. Б. Фінансове шахрайство у банківській сфері: сутність, види та сучасний стан. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Вип. 31. 2020. С. 103-108.

4. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. М. Кривоченко та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 496 с.

5. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 1196 с.

Міськів Тарас,

аспірант відділу проблем
кримінального права, кримінології та
судоустрою Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України

ПОКАРАННЯ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: СУВОРІСТЬ & СПРАВЕДЛИВІСТЬ

Україна перебуває в умовах безпрецедентної загрози своїй державності. Посягання на основи національної безпеки набули свого поширення, починаючи з 2014 року, коли російська федерація у гібридній формі розпочала агресію проти нашої держави. Ситуація ще більш загострилась з початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Не можна не погодитись із тим, що оскільки «не вдалось захистити фундаментальні державні цінності як то конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, і, як результат – брутальне порушення окупантами прав і свобод громадян України»[1, с. 25].

У період війни росії проти України, яка триває уже 9-й рік, система вітчизняної кримінальної юстиції зіштовхнулась із багатьма складнощами. Розслідування значної кількості воєнних, міжнародних злочинів та злочинів проти основ національної безпеки, безумовно, стали викликом для української правоохоронної системи, а призначення покарань за ці злочини – для судової системи.

Очевидно, що права О. О. Кваша у тому, що з прийняттям у 2001 році чинного КК України відбулась підміна понять «державна» і «національна безпека». Для чіткого розмежування понять національної і державної безпеки в контексті визначення родового об'єкта аналізованого розділу вчена пропонує відмовитись від терміну «безпека» і пропонує змінити назву розділу на «Злочини проти держави»[1, с. 35]. Сприймаючи такий підхід слід згадати і про поняття «державні злочини» [2] Науково обґрунтований підхід до розуміння об'єкта злочинів проти основ національної безпеки сприяє вирішенню таких важливих питань як визначення місця цих злочинів у структурі Особливої частини КК України, з'ясування характеру і ступеня